

har Forf. ment, at disse Spørgsmaal maatte finde deres Besvarelse indenfor de andre Arbejder af beslægtet Natur, Institutet samtidig havde under Udarbejdelse.

Som nævnt gaar Forf. udenfor den historisk-statistiske Undersøgelse, naar han søger at drage almindelige Slutninger om Arbejdslønnens Bevægelse. Hans Resultat kan kort resumeres derhen, at den nominelle Arbejdsløn i det undersøgte Tidsrum har bevæget sig trappeformet op efter, at den har været sædvanemæssig bestemt, og at Konjunkturerne i alt væsentlig har været uden Betydning for Arbejdslønnens Højde, saa at de skiftende økonomiske Kaar, Samfundet har været underkastet, har sat sig Spor i Form af større eller mindre Arbejdsløshed. Han spørger derefter, hvorledes dette forliges med den gængse Lønteori indenfor Nationaløkonomien; uden her at skulle komme nærmere ind paa dette Spørgsmaal, maa jeg dog fremhæve, at den undersøgte Periode forekommer mig at være for kort og for særpræget til, at man paa den tør opstille eller forsøge at opstille en generel Teori om Arbejdslønnen.

Arbejdets Værdi ligger derfor i den historiske Statistik, det giver, og man tør sige, at det er et Arbejde, man i den kommende Tid saavel indenfor Nationaløkonomien som indenfor Historien vil vende tilbage til og høste Udbytte af.

Axel Nielsen.

**Albert Olsen: Studier over den danske Finanslov 1850—1864.
København (1930).**

Docent Albert Olsen har ved sin Doktorafhandling draget et rigt og overvejende nyt Materiale frem til historisk Undersøgelse. De økonomiske og politiske Problemer, som udgør Bogens specielle Emne, har ikke før været saa indgaaende belyst i deres Detailler eller i deres indbyrdes Sammenhæng. I Kraft af sit meget fyldige Stof og det interessante Bidrag, det giver, til Belysning af vor Forfatnings første Udviklingsaar, fortjener Dr. Olsens Værk at studeres med Omhu ikke blot af Faghistorikeren, men ligesaavel af dem, der under deres Virksomhed i Embedslivet eller den politiske Verden har Brug for en godt dokumenteret Fremstilling af Rammen om Statens Finansstyrer i et historisk vigtigt Tidsafsnit.

Afhandlingens Hovedindhold er en Skildring af det historiske Grundlag for vore Finansloves Struktur og Behandlingsmaade. Til Indledning gives en Oversigt over Statens Regnskaber og

Budget inden Grundloven, hvor Forf. navnlig dvæler ved Forholdene under Frederik VI og Christian VIII og med Rette fremhæver de betydelige Forbedringer, som gennemførtes i sidstnævnte Konges Regeringstid. Ligeledes undersøges Oprindelsen til Grundlovens finansielle Regler (Grl. af 1849 §§ 51—53) ved en omhyggelig Gennemgang af Monrads og Lehmanns første Udkast og Debatterne i Rigsforsamlingen. Mere summariske er derimod Oplysningerne om de udenlandske Forbilleder, der har haft Indflydelse paa Formuleringen af vor Grundlovs Finansparagraffer; paa dette Punkt indskrænker Forf. sig til i ganske faa Linier at give en Antydning af det engelske og belgiske System. Derefter følger Bogens Hovedafsnit, som gennemgaar de enkelte Finanslove (og Tillægsbevillinger) i Tidsrummet 1850—64. Hertil slutter sig en meget indgaaende Gennemgang af Statsrevisionens Virksomhed samt en Række Finansoversigter. Et særskilt Afsnit behandler det Forhold, der opstod ved Fællesforfatningens Adskillelse mellem Kongerigets Finanser paa den ene Side og de fælles-monarkiske paa den anden.

Dette store Materiale frembyder først og fremmest en betydelig Interesse for Specialstudier. Men ogsaa for den almindelige historiske Forskning har det Værdi, og Interessen vil her navnlig samle sig om Udredningen af de politiske Problemer og Konflikter, der har rejst sig af Finansloven, enten de nu begrebsmæssig og naturlig er knyttet dertil, eller blot ved specielle hjemlige Forhold er blevet kædet sammen dermed. Straks ved Begyndelsen blev det herhjemme slaaet fast, at Finanslovsdebatten ikke blot er en platonisk Forhandling om Tal, men et Instrument i den politiske Kamp. Allerede ved den første Finanslovs Forelæggelse i Febr. 1850 krævede Folketingets venstre Fløj Behandlingen indledt med en politisk Generaldebat, og siden da har Atmosfæren omkring Finansloven bestandig været mættet med Politik. Afhandlingens udførlige Referater af Rigsdagens Debatter giver os et Billede af, hvorledes dette har udviklet sig i vor Forfatnings første Aar. Det drejer sig straks om at gennemføre Rigsdagens fulde Herredømme over samtlige Statens Midler, og herved rejses med det samme et Problem, der griber ind i Forholdet til Hertugdømmerne og bliver til et vigtigt Stridspunkt i Partiernes Kampe. Det første Finansudvalg nedsættes og debuterer med en omfangsrig Betænkning, der udkaster mer eller mindre vidtgaaende Reformplaner m. H. t. Landets hele Styre, indadtil og udadtil, Civiladministrationen saavel som Hær og Flaade. Vi ser Udvalget gradvis vokse i Magtfylde, saaledes at man meget snart øjner Omridsene af den Omnipotens, som senere

Tider skulde fuldkommengøre. Styrkeprøven mellem Folketinget og Statsmagtens andre Faktorer indledes med Finansudvalget som Hovedkvarter. Herfra dirigeres Fægtningerne mod Administrationen, Bureaukratiet saavel som Ministrene, medens Landstingets Indflydelse lammes derved, at Finansloven forsættelig holdes tilbage i Folketinget indtil det senest mulige Øjeblik, saa at Landstinget bringes i en Tvangssituation, som det — hvad Forfatteren paaviser — ikke forsøger at imødegaa ved noget effektivt Middel.

Under Fremstillingen af denne kæmpende Udvikling er Forfatterens Sympati helt og holdent i den ene Lejr, hvis Tilhængere han mønstrer som »Frisindede«, medens den modsatte Lejr føres under Rubrikken »Reaktionære«. Med disse eller lignende Terminologier opererer han, som om de var exakte Formler, ved hvis Hjælp den historiske Forsker kunde naa til en lignende nøjagtig Bestemmelse af Fænomenerne, som f. Ex. Kemikeren ved Formlen H_2O . Særlig antipatisk er Forfatteren indstillet overfor Administrationen og dens Embedskorps. Af denne Statsfaktor tegner han et Billede sort i sort, hvilket imidlertid er i Strid med den os fra Samtiden selv overleverede Tegning, der netop var et Billede i hvidt og sort. Datidens officielle Krese var i deres Dom om Embedsmændene delt i to Lejre, den ene stærkt værdsættende, den anden stærkt kritisk, begge Dele med en vis politisk Kolorit, eftersom Embedsstanden i høj Grad var et Tvistens Tegn for Rigsdagen. Forf. har udelukkende holdt sig til den sidstnævnte Lejrs Bedømmelser. Men han er derved kommet til at overse den Tilpasningsevne, der udmærkede de fleste af disse Embedsmænd under den bratte Omskiftning fra Enevældens Kollegier til de konstitutionelle Ministeriers Kontorer, og ogsaa de Vanskeligheder, Overgangstiden uundgaaelig førte med sig. Disse var virkelig mange og store ikke mindst under Fællesforfatningens absurde Ordning, da Statens Finansstyre paa et givet Tidspunkt var splittet mellem tre forskellige Ministerier. Og for denne Ordning var det Politikerne, ikke Embedsmændene, der havde Ansvaret.

Afhandlingens Styrke ligger i dens Behandling af Detaillen. Usædvanlig indtrængende i Enkelthederne er Forfs. Bearbejdelse af det enorme Stof, der gemmer sig i Finansloven selv, i Rigsdagens og Rigsraadets Forhandlinger med dertil hørende Betænkninger o. l., i Finansministeriets Arkiver, i Dagspressen o. s. fr. Ikke mindre er den Energi, der er nedlagt i den talmæssige Behandling af Emnet gennem de mange Oversigter, Beregninger og andre Dokumentation, som Bogen er rig paa. Et anseligt Materiale er herigennem lagt tilrette og gjort bekvemt tilgænge-

ligt ved et detailleret Navne- og Sagregister. Derimod har Bogen ikke samme Styrke, naar det drejer sig om at samle Hovedlinierne i Emnet. Den annalistiske Metode, Forf. følger, splitter Forstaaelsen af Problemerne, og Traaden i Udviklingen indfiltres i Referaterne af de mangfoldige Taler, som tynger det i Forvejen med Tallenes Detailler mættede Stof. For at samle al denne Mosaik til et fast Billede, har Forf. til Slut sammenstillet en Konklusion, hvori han rekapitulerer Hovedsummen af de Betragtninger, han vil udlede af sit minutiøse Studium.

I Konklusionen udtales det, at Afhandlingens Hovedformaal har været: at stille Finansloven paa dens rette Plads, politisk og statsretlig. Hertil er dog — hvad de rent politiske Idéer angaar — at bemærke, at Finansloven i Forfs. Fremstilling ikke fremtræder paa nogen anden politisk Plads end den, den faktisk nu indtager i vort Statsliv og allerede har indtaget i mangfoldige Aar. Paa denne Plads befinder Finansloven sig i Kraft af en lang Tidsalders politiske Udvikling og Kamp; men det tør ubetinget paastaas, at det ikke er Dr. Albert Olsen, som har sat den paa dette Sted. Hvad dernæst det statsretlige angaar, er det her ikke lykkedes Forf. at anbringe Finansloven paa nogen bestemt Plads. Den specifik statsretlige Side af Problemet har faaet en yderst nødtørfdig Behandling, som væsentlig kun bestaar i den Polemik, der paa Bogens sidste halvanden Side føres mod C. G. Holck. Der findes imidlertid andre og nyere statsretlige Udviklinger, som Afhandlingen med Nytte kunde have bygget paa, siden den har sat sig til Opgave at tage Standpunkt til de juridiske Teorier om Finansloven. Et gavnligt Lys kunde f. Ex. hentes hos de Doktriner, der lærer, at der ikke kan opstilles nogen eviggyldig, abstrakt Formel til Bestemmelse af Finanslovens statsretlige Stilling, men at denne kan være forskellig fra Stat til Stat og veksle fra Tid til Tid, idet den beror paa det ved historiske og juridiske Forudsætninger givne Magtforhold mellem de kompetente Faktorer, nemlig mellem de legislative Organer paa den ene Side og de exekutive paa den anden Side, eller mellem Legislaturens Organer indbyrdes, f. Ex. naar der er to Kamre. En saadan Bestemmelse af Finanslovens Stilling indenfor Forfatningen er betydelig mere positiv end de retoriske Vendinger, hvori Afhandlingen udtrykker sig, saasom at Finansloven er »den konstitutionelle Stats Rygrad« eller »Lov over alle Love« o. l.

Imidlertid, for Bedømmelsen af en historisk Afhandling er det hverken det politiske eller statsretlige, men de historiske Undersøgelser, der er afgørende. I denne Henseende yder Bogen, som allerede fremhævet, et virkeligt instruktivt Bidrag, selv om Forfs.

strengt ortodoxe Ærefrygt for Finansloven som Begreb undertiden bringer ham til at overvurdere visse Problemers Betydning. Saaledes f. Ex. naar han i Finanslovsforhandlingerne gennem Tiden fra 1850—64 vil se den Hovedakse, hvormod denne Periode politiske Bevægelser samlede sig. I denne Synsmaade vil han næppe finde mange Meningsfæller. Aldeles bortset fra den Kendsgerning, at Betydningen af den danske Rigsdags Finanslove blev føleligt reduceret under Fællesforfatningens Statsordning, tør det vistnok betragtes som et andet Faktum, at Tiden ikke selv tildelte Finanslovsproblemet en saadan altdominerende Rolle. Dette illustreres f. Ex. klart ved Bogens indgaaende Skildring af Debatten 1853—1854, da Tscherning og Bondevennerne paa Helstatens Alter ofrede deres Grundsætninger om Rigsdagens Bevillingsmyndighed. Forf. siger i den Anledning haarde Ord om denne Gruppe Politikere, hvem han ellers gennemgaaende reserverer en Plads paa Bogens Solside. Men hans Strenghed skyldes her, at han er blevet Offer for, hvad der paa Engelsk kaldes »the illusion of the near«, idet han uvilkaarlig indstiller sit Syn paa Fortiden efter moderne danske Rigsdagsbegreber. For Politikerne i Tiden mellem de to slesvigske Krige grupperede Problemerne sig efter en anden Synsvinkel. Primære var dengang alene de Spørgsmaal, der samlede sig om Forholdet til Hertugdømmerne, og saa eksklusiv en Stilling indtog disse Anliggender i det offentlige Liv, at alle andre Spørgsmaal trængtes tilbage i et sekundært Plan, selv om de i og for sig var saa vigtige og saa frugtbare paa Konflikter som f. Ex. Finanslovgivningen.

K. Fr. Hammerich.